

«У БИИ» журнал гыч пу-
ымо ващмутлаң кѳра ме.
М. Казаковын сындымут
унаыкко кунам да могай са-
ска дене тошкамыркым
(чыраа ойлал гыч, тошка-
лаш тѳчымыркым) палена.
Латкоз ияш Миклазын редак-
циянын колтымо тунгал-
тыш возымыкко почеламут
але ойлыващ огыл, а пьеса
лийын. Думикѳ — «Власть-
лаң ващтареш ит ѳѳ». Ту-
дым савыкташ йордымылаң
бѳлѳпѳйт да тидын нерген
1930 ийысе ылымше номе-
рѳш увертарешт.

Пьесыште мо нерген ой-
алтын да тудо мынар сѳре-
лаш лийың — тече муже-
даш гына кодеш. Самырык
автор моллаң да драматур-
гий дек шѳмешкен? Тидан
ващмутым, векал, тунамсе
пышыште кычалман. 20-шо
ѳйлаште театр (тиде умалы-
нашың ялысе самодель-
тоят лурен) политирѳсет
(ашан тѳи ужакшыкылаң шѳт-
алтын. Сандене чыла кугу-
ѳѳ ялыште драмкружокым
очыным. Тудо партийын
дейжым шаркалыше, совет
ластың пашакым очык-
ен шогышо вийлаң шѳслал-
ыт.

Колымыно ийла мучаште
ыгай кружок поэтын шѳч-
яң кушмо Кѳчыкзнериштат

нунын йымалаң ялысе дѳм-
ажым шылден: Йываян Мик-
лай. Но проза ден поэзият
тудлаң лудшо дек корным
витак почын огытыл. Тидын
олмеш адакат журнал ко-
меш верандыме ващмутым
лудын догалын.

Ала «Май пайрем», «Кол-
хозын», «Корно почылто»
ойлыман да «1 Май», «Чо-
дыра», «Сеиена» почеламут-
шо влак авторын возен кѳр-
ташык нерген шижтаре-
ыт, ала ващмутым возышо
енгын тудо кечын кумылжо
сај улман, кеч-мо гынат ты
гана Миклайлаң «возымет
печатлаң ок йѳрѳ» манме
дене серлаген огытыл, а те-
мыме пашакым кѳчыкын
лончылынт да умбаныже
кузе лийшаң нерген ой-ка-

шке манмыкыла, кундемысе
сылшымут илишын рѳдѳпи-
кыжак догалеш. Олык Ипай
деме йыгыре пѳлемыште па-
шан ышта, тудын лишыл
Волташыже, тунемшыже да
польщиналышыже диеш.

Ипай! А мочол нан
пырля эртен,
Кузе ең чоным кертыч
ылыжтең,
Мынар енлаң мутет эр
ужла кѳлаң!
Олык Ипайын темлымык
почешак «Ямде ливын»
корреспондентше «Салам»
почеламутым сера да 1935
ий 30 декабрьыште, С. Ча-
вайнын сылшымут юбилей-
ышытыже, лудын пуа:
Кайдымашын
вuess шинчын
Шудыр гане тиде дѳм.

революций идеяым шарка-
лыше трибуныш савырсе-
йт... Буржуазный национа-
лист-шамычын идеологичес-
кий фронтышто вредитлы-
маште Казаков ик пале фи-
гур лийын шоген».

Пытараш гың — пыта-
раш! Кугурак писательжат,
самырык талантплат йѳришын
ыныже код. Тыге шоненыт,
векал, Айзенворт да Элмар
гай «полмезе-влак».

Тарватыме йѳн-йѳан ву-
чыдымын ыныже лыплане
шонен, лу кече гыч самы-
рын поэтым утыч перат:
«Калык тушман, буржуаз-
ный националист Ялкайн
шукерте огыл Казаковын
контрреволюционный сбѳр-
никыным редактировагден.
А кѳ тугай Казаков? Ка-

лымым, возымым лудатат,
чонлаң кочын, шучкын, юж-
гунамже йыжыкын чучеш.
Самырык Казаковлаңат тиде
тамык гоч эрташ перпен.
Тунам ике шотан прагид
лийын; яндар чоан улат —
калык тушман-влакым тѳж-
вак лукташ полшо; шыл
коштат, погынымашлаште
вѳдым подыл шинчет — туге-
же чонет дене осал вий ве-
лыште улат, тугеже шкен-
дымат рѳзалтен очаш ку-
леш. Сандене нигѳланат
«класс кучедалман» деч
брдыжеш моллаш йѳным пу-
зи огытыл. Мутлаң, 1937
ий 6 майысе писатель погы-
нымаште (тунам П. Карпо-
вым, В. Мухиным, Н. Му-
хиным, Мицурин-Ятманым
Писатель ушем гыч лукты-
цыт, тиде жаплаң пуно чы-
ланат петырымаште лийи-
лыт) М. Казаков тыге ѳй-
лас: «Карпов марий поэзий-
ыште Бухаринын ѳйжым
шуктен, поэт-влакым поли-
тик тема деч брдыжын шѳ-
кен. Марий писатель орга-
низацийыште Маяковский-
ым аклен огытыл...» (Цита-
тым газетысе отчет гычнал-
ме, тудо чын але керыжак
огыл — палаң ок лий).

А теве вѳс погынымаш.
1937 ий 10 августышто
Олык Ипайым арестоватлат,

■ Миклай Казаковын шочмыжлаң 75 ий

«ТЫГЕ УТЛЕН МЫЙ КОДЫМ...»

Самырык жапын икмынар йыжыңже

Школ сисинше медым кумылтын очымыкка да спектакльым амдылап, онди суфлер, вара артист семин долшымыкка пьесым полэн очаш тараген. Пьесыже сарыкталтын огул ынат, рвезын чоныштыжо драматургия ден театрыл йагратыме тул утыр велег ылыжын. Шымийн школышто тунемалык годым М. Шнетайын «Кодшо румбыштыкы» Овремем, Смирнов Казырыл «Тулук Верийтыкы» туныктышым да мого рольымат модым. А пошкудо Кошкаер ялыште Маргосестрысе артист-актрыл концертшытым очымеке, шкежар нунын гаяк сцена мастар лияш понен пышта. Тыге шым классе деч вара Кошкаер-Олашке толеш, искусство техникуман актер полканыкыже пураш шона. Но ийготшо шудымылан кобра тудым огул иал.

Тылеч вара М. Казаков артист пашалан тунемашат, пьесым ссрашат ок толане. Уло виныйм поэзиялан пуа. Тыге гынат драматургий деч боршыжак ок йуно. 1935 жыште А. Островскийн «Правда хорошо, счастье дуще» пьесыжым кусара. Весканарак Лопе де Веган «Собана на сене» (Н. Осмин дене пырля) да Анатолий Суворын «Далеко от Сталинграда» пьесыштым марлагда. Тыгак немшиар спектакльлан реценвийым, южо артистын творческий портретшым воза. Нина Коноквалан да Пани Смирновалан сышымут корнылажым полекла.

М. Казаков редакцияш пьесыжым шке фамилиякы дене колтен гын, кол ий гыч «У вий» журналынак кум ойлымашыжым да кум почтамуштым темлымж годым

Мутлан, «Корно почыolto» — пещ сай тематика. Лач возен гына ончыктен сенег огул. Тушто кок студентын тунемаш кайымыштым, тунемыштым, адак мер пашаштымат раш, сайын, моштен ончытыман ыде. Тый мер пашам ыштылашым ончыктымо олмен, суреглен нуымо влмеш ик шомак дене «мер пашам ыштат» веле манат. Очыкыкко возыман пашатым кугу пашалан шотел, тыматлыррак возаш тугал».

Кө пизж годым ике серымыжым савыкташ колтыл очнен, тудо пала: редакция гыч толшо серышын виийже пещ кугу. «Шотет уке, араман кагазым ит амыртыл», — маным каласат гын, почылышаш талантат тувыт кавыскен кертеп. Да монгешла: поро сугыш, сай кагаз виийм ешарат, тунемаш, творчески кушкаш таратат. «У вий» журналын мылана палдыме пашаенжк Гыван Михайлаан серыме вашмутым кочо шомак дене («печатлаш огул йорб») тугалын гынат, умбакыже ушан туныктышо семин каласымыкы («напат виийен кертеп», «тематикет келшыше», «шукыран лудашет возеш», «возыман пашатым кугу пашалан шотдо», «тыматлыррак возаш тугал») Күчыкжар рвезын муро шудыжым пенгыдемдан зотак полнен. Кечмо гынат, тыге шонаш чыла негыш уло. Вес ийжылан «Пионер йук» журнал М. Казаковлан кугу куным конда: тудын серымыкы («Ленин» почеламут) первый гага он туням ужеш. Тиде ийжыак февральыште «Ямде лий» марий йоча газет шочеш да декабрь гыч Михайл тудым лумаште тыршап тугалеш, Имянаш,

Тиде мурзо — шерге чинче,

Тудо — вуршер, тудо — шум! 1937 ийыште Маргосиздат М. Казаковын «Первий ошкыл» книгажым лугаташ палемда. Но тудо талук гыч иже он туням ужеш. Тидын берген автор ик шарымантыже тыге сераборнижым «Я. Ялкайн редакторватлен ыде. Но тунар пагытлап кобра савыкташ йон ын лий».

«Йон ын лий» манмыкы мом бичыкта? КАЗАКОВЫН мурпогыжым книга дене лугаташ палемдыме жаплан лумло чыла гаяк писатель петырымаште шичен. Москотылыше да Йошкаер-Олашке шуэрак толедыше Яныш Ялкайн гына алят эрыныште колдын. Но шекп чонан он-влак, да эн ончычак В. Элмар, тидын дене келшен кертын огытыл. Весканарак «поэт-патриот» маным моқтымо (пуйто С. Чавайн але Н. Мухин патриот лий-вн огытыл) тиде ег 1937 ий шыжым «Марий коммунаш» ик тылае коклаште гына Ялкайн ваитареш ныл (!) статьям (иктыжым — В. Искаков дене пырля) савыкта. Тушто мом гына куктышмо огул! Таче лудат да флет шогалеш! Тиде лавырап муротраж 1 октябрьыште писатель погынымашым эртараш да Янышым творческий ушем гычат, правлений член гычат поктеп лугаташ амал лиеш.

Шыде «критик» ужар вуй М. Казаковымат ок чалине. «Буржуазный националист-шамыч, — воза тудо, — Казаков Михайлым кугу руш пролетарский поэт Маяковский дене «тагастарен», тыгай кугу чап дене вуй савырыше поэтым контр-

заков — буржуазный националист-шамычын подпевальник». Чоя «подпевальн» серымо да «калык тушманын» редакторватлыме «контрреволюционный» книгажым савыкташ лиеш мо? Юмо гына аралыше. Тыге Казаковын ямде рукописышым брдыкк кудалтат. Тудо сталинский репрессийн эн тале толкыкко дупшен артымеке иже, 1938 ий ыдален, лентеш. Ты гана редактор пашам Шадт Булат шукта.

М. Казаковын тугалтыш корныштыкы орлыкан 37-ше ий денак да Яныш Ялкайн денак кылдалше аше ик йыжык уло. Маргосиздат Октябрьын 20-шо ыдалыше вашеш икмышар книгажым лугаташ палемда. Нунын кокла гыч иктыже — Марбумстрой берген сылынап бритадыш кум онгым — Я. Ялкайным, Г. Ефрушым да М. Казаковым — пуртат. Сметымат ыштат, ты пашалан 2394 тенгем ойырат. Но Элмарын алран критикывжлан кобра сай шоныман лугыч лиеш. Тидат веле огул. Ялкайнын «контрреволюционный националистический очеркшым» («Ужар жап» повестьшымыл — Г. З.) редакторватлымылан, «тушман-влак» дене кылым кучымылан издательствын сылынап секторжым вуйлагыше К. Ф. Смирновым 1937 ий 9 октябрьыште паша гыч кожен лугыт да олмшыкы Шадт Булатым шогалтат. Теве тыге Казаковын Сталиным моқтымо почеламутла дене пойдарыме, тбрлатыме рукописыше вес ийжылан Ш. Булатын редактор кидышыкыже логалеш.

Репрессий жапыште ой-

Ик арня гыч Писатель ушемзы тунамсе вуйлагышыкы В. Патраш самырык-вланым ўжыкта да Илай дене кылым кучымышт берген билеп пуаш Йодеш. Икте манеш «Чавайн декат, Илай декат медынышым, но полшымым лийт пу». Весе: «Ипайым Назков мокта ыде. Пырля йумышат деч вара кыжгучам тунемашат мнен огул». Кумшо: «Ипай йумыште, богемын гына шупшын шоген» (Кызыл тиде ег «Мый Олык Ипайын ик эн лийыт полташыкы ылым» маным возгала да олыштеш). Лач Казаков гына челькыш верештеш полташыкы да туныктышыж берген ик уда шемакымат каласен огул. Садлан тунам шкаланже «искырым пуренит». (Ик тыгай пашайман берген каласалын В. Тимофеева «Ял мучко пбрдын озырган мардеж», замектыштыкы. «Марий Эл», 1993 ий 14 январь. — Ред.).

Жапын ортамаше чарыде йорта. Тыште каласалыме самаи деч вара иел курым утла эрген. Кугу Мастарын уке лиймыклаташ вашке ныл ий темеш. Но тудын каймыж деч вара поэзияна, сылымутна, кулытурына да марий чонна мынир чот нужнагым ме але умылен шуктен огынал, коеш. Жап шуэш — умызена. Икте гына жал: тыгай ег-влак моткоч нузи шочят.

Г. ЗАЙННОВ.
Снимкылаште: М. Казаков (пурлаште) Г. Ефруш да С. Николаев дене пырля. 1939 ий; М. Казаков (покшедне) В. Иванов да К. Васин дене пырля. 60-шо ийла; М. Казаков — самырык автор-влак коклаште, 1980 ий. Авторын архивше гыч.